

ВІДГУК

офіційного опонента,

доктора психологічних наук, професора

Міляєвої Валерії Робертівни

на дисертаційне дослідження Улунової Ганни Євгенівни

«ПСИХОЛОГІЯ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРИ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ У СИСТЕМІ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ»

подане на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук зі спеціальності 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

Провідною складовою української зовнішньополітичної стратегії є інтеграція України до ЄС, яка відбувається в різних сферах: політичній, економічній, соціальній, культурній. Реалізація європейських прагнень України також потребує системних перетворень у державній службі на основі дотриманням загальноприйнятих у ЄС принципів державного управління: надійності, прогнозованості, відкритості, прозорості, відповідальності, результативності та ефективності надання державних послуг. Це, у свою чергу, вимагає вирішення цілої низки проблем, серед яких є і підвищення культури професійного спілкування державних службовців.

Враховуючи, що на сьогодні відсутні цілісна теорія і система практичних заходів щодо розвитку культури професійного спілкування державних службовців, а розроблення концепції розвитку культури професійного спілкування державних службовців, утілення її у відповідну технологію матиме потужний соціальний ефект та сприятиме євроінтеграційним процесам України, дисертаційне дослідження Г. Є. Улунової відповідає викликам сучасного суспільного життя, завданням психологічної теорії та практики.

Дисертаційна робота Г. Є. Улунової є цілісним і завершеним дослідженням. Вона відображає власну наукову позицію авторки, характеризується новизною в інтерпретації феномена культури професійного

спілкування державних службовців. На основі теоретичного аналізу значної кількості зарубіжних та вітчизняних наукових праць із філософії, культурології, психології, педагогіки авторкою забезпечено цілісне вивчення досліджуваної проблеми.

Перевагою роботи є ґрунтовний аналіз проблеми культури професійного спілкування, якому окремо присвячено перший розділ дисертаційного дослідження «Теоретико-методологічні засади дослідження культури професійного спілкування». Дисертанткою з'ясовано сутність культури в міждисциплінарному вимірі, визначено наукові підходи до вивчення культури та її похідних у психології, з'ясовано родо-видові зв'язки культури професійного спілкування з професійною культурою та професійною психологічною культурою, розкрито феноменологію професійного спілкування, досліджено сутність культури професійного спілкування в широкому та вузькому значеннях, її функції, структуру та рівні.

У другому розділі дисертаційного дослідження «Культура професійного спілкування державних службовців як фахівців соціономічної професії» здійснено психологічний аналіз професійної діяльності державних службовців у контексті професійної культури державних службовців та професійної психологічної культури державних службовців, висвітлено специфіку професійного спілкування державних службовців, визначено зміст, функції, структуру, рівні, критерії та основні показники культури професійного спілкування державних службовців. Таким чином, поступальний рух аналітичних пошуків дисертантки від родового поняття «культура» до видового поняття «культура професійного спілкування державних службовців» дав можливість авторці переконливо довести, що культура професійного спілкування є інваріантом професійної психологічної культури фахівців соціономічних професій (у тому числі, державних службовців), констатувати складність організації (структурної, функціональної генетичної) об'єкту дослідження та необхідність багатоаспектності його дослідження.

Розроблена авторкою концепція дослідження презентована у третьому

розділі дисертації «Концептуальна парадигма розвитку культури професійного спілкування державних службовців у системі безперервної освіти». Презентований діяльнісно-акмеологічний підхід обумовлює особливості цілеспрямованого розвитку культури професійного спілкування державних службовців саме в системі безперервної освіти. Зміст зазначеного підходу конкретизовано за допомогою його принципів, які цілком логічно розкривають базові положення розвитку досліджуваного феномена.

Загалом погоджуємося з авторкою щодо визначеної нею структури, психологічних умов, механізмів та моделі розвитку культури професійного спілкування державних службовців у системі безперервної освіти, а також з авторським змістом цього особистісного утворення.

Заслуговує на схвалення значний обсяг емпіричного дослідження, наведеного в четвертому розділі дисертації «Особливості культури професійного спілкування державних службовців із різним стажем професійної діяльності». У констатувальній частині дослідження взяли участь 917 державних службовців із різним досвідом державної служби. Кількісні дані та якісні показники констатувальної частини дослідження відображають динаміку конструктів функціональних компонентів культури професійного спілкування державних службовців упродовж їхньої професійної діяльності, а також механізмів розвитку досліджуваного феномена. Результати математико-статистичної обробки отриманих результатів засвідчили їхню достовірність.

П'ятий розділ дисертаційного дослідження «Функціонально-структурні особливості культури професійного спілкування державних службовців із різним стажем професійної діяльності» містить обґрунтування форми та структури комплексної методики «Культура професійного спілкування державних службовців», презентацію її змісту та результатів психометричної перевірки, визначення закономірностей та актуальних потреб чиновників із різним стажем професійної діяльності щодо розвитку досліджуваного феномена, виокремлених на основі емпіричного вивчення рівнів та динаміки функціонально-структурних складових культури професійного спілкування

державних службовців. Доцільність розроблення авторської психодіагностичної методики «Культура професійного спілкування державних службовців» підтверджується конкретизацією за її допомогою результатів констатувальної частини дослідження, які є принципово важливими для розробки програм формувального експерименту.

У шостому розділі дисертаційного дослідження «Психологічні особливості розвитку культури професійного спілкування державних службовців на різних етапах безперервної освіти» презентовано технологію розвитку культури професійного спілкування державних службовців у системі безперервної освіти, змістовно-процесуальні засади розвитку культури професійно-орієнтованого спілкування майбутніх державних службовців на етапі допрофесійної освіти, розвитку культури професійного спілкування державних службовців на етапах підготовки / перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців, проаналізовано результати її впровадження в систему безперервної освіти державних службовців. Зміст програми формувального експерименту розроблено авторкою на основі вивчення значної кількості різноманітних зарубіжних та вітчизняних технологій оптимізації процесу спілкування взагалі та професійного спілкування зокрема.

Основні етапи та відповідні їм завдання формувального експерименту цілком узгоджуються з моделлю та основними принципами розвитку культури професійного спілкування державних службовців у системі безперервної освіти, запропонованими в теоретичній частині роботи. Ефективність розробленої авторкою системи психологічних засобів з розвитку досліджуваного феномену доведено через порівняння показників респондентів експериментальної та контрольної груп після формувальних впливів. На основі аналізу результатів математико-статистичної перевірки показано достовірність відмінностей між показниками залежних і незалежних вибірок на етапі контрольного зрізу. Відзначаємо також ґрунтовність аналізу динаміки кількісних даних та якісних показників за всіма структурними компонентами й механізмами розвитку культури професійного спілкування державних

службовців в умовах формувальних впливів. Вважаємо, що практичну цінність мають також розроблені дисертанткою психолого-педагогічні рекомендації для державних службовців щодо саморозвитку культури професійного спілкування державних службовців у системі безперервної освіти.

Текст дисертації відповідає нормам української літературної мови. Авторські судження є логічними, послідовними й вибудовуються на основі ґрунтовного аналізу сучасних положень зарубіжної та вітчизняної психології.

Матеріали дисертаційного дослідження отримали широке висвітлення у наукових публікаціях дисертантки. Нею опубліковано 80 публікацій з проблеми дослідження, основними серед яких є: 1 одноосібна монографія, 4 розділи в колективних монографіях, 4 навчально-методичних посібники, 4 статті у фахових наукометричних виданнях України, 4 – в зарубіжних фахових періодичних виданнях, 17 – у вітчизняних фахових виданнях. Варто відзначити широкий простір презентації результатів дослідження. Основні теоретичні та практичні положення дослідження повідомлялись та отримали схвалення на 47 конференціях, семінарах та засіданнях «круглих столів», серед яких 7 зарубіжних (м. Алма-Ата, м. Берлін, м. Курськ, м. Ниш, м. Тбілісі), 20 Міжнародних (м. Донецьк, м. Київ, м. Львів, м. Суми, м. Харків, м. Чернігів, м. Ялта), 9 всеукраїнських (м. Київ, м. Луганськ, м. Суми, м. Харків, м. Хмельницький) та інші.

Загалом високо оцінюючи теоретико-методологічний та методичний рівень проведеного Г. Є. Улуновою дослідження, хочемо зупинитися на деяких зауваженнях та побажаннях:

1. Викликає запитання доцільність аналізу поняття «культура професійного спілкування» не через найближче родове поняття «професійна психологічна культура», а через більш віддалені поняття – «культура» та «професійна культура», що створює досить громіздку конструкцію міркувань та виводить аналіз у площину філософії, а не психології.

2. Критерії та основні показники конструктів функціональних компонентів культури професійного спілкування державних службовців

відображені в таблиці, що містяться у Додатку Б, потребують більш ретельного узагальнення й систематизації. На нашу думку це є важливим для уточнення матеріалів констатувальної та формувальної частин експериментального дослідження. Також це не узгоджується з вимогам до оформлення дисертацій. Адже відповідно до Наказу Міністерства освіти та науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» № 41 від 12.01.2017 р. додатки можуть включати «допоміжний матеріал, необхідний для повноти сприйняття дисертації».

3. Аналітичні розвідки авторки є дещо ширшими за завдання дисертаційного дослідження. Зокрема у підрозділі 3.1. третього розділу дисертації авторка детально аналізує досвід оптимізації культури професійного спілкування державних службовців у дослідженнях психологічного, педагогічного, філологічного та державно-управлінського напрямків. Такий широкий аналіз не сприяє досягненню мети роботи й ускладнює виконання визначених у вступі завдань.

4. Обґрунтовуючи необхідність розробки психодіагностичної методики «Культура професійного спілкування державних службовців», дисертантка аргументує це тим, що існуючі методики не відображають специфіку внутрішньоорганізаційної та позаорганізаційної сфер спілкування державних службовців, не враховують зміст внутрішньоорганізаційної сфери спілкування державних службовців тощо. Водночас при аналізі результатів, отриманих за розробленою методикою, означені можливості методики також не використовуються.

5. Одна з робочих гіпотез дослідження: «послідовна реалізація усіх завдань із розвитку культури професійного спілкування державних службовців на попередніх етапах безперервної освіти запобігає комунікативному вигоранню державних службовців на етапі підвищення кваліфікації» залишилася не підтвердженою без достатнього обґрунтування причин. Виникають сумніви що до доцільності її формулювання в дисертації.

Однак висловлені зауваження та побажання мають локальний характер і

не впливають на загальну позитивну оцінку проведеного наукового дослідження Г. Є. Улунової, котре є завершеною науковою працею, що має наукову новизну, теоретичну та практичну значущість, а її результати може бути використано в роботі науковців, викладачів ЗВО, практичних психологів, що працюють з державними службовцями, самими державними службовцями, зацікавленими у розвитку культури професійного спілкування. Зміст автореферату розкриває особливості проведеного дослідження та відповідає тексту і висновкам дисертаційного дослідження.

Таким чином, на основі аналізу дисертації, автореферату та публікацій можна зробити висновок, що дисертаційне дослідження «Психологія розвитку культури професійного спілкування державних службовців у системі безперервної освіти» відповідає вимогам пунктів 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 червня 2013 р. (з урахуванням змін згідно Постанови Кабінету Міністрів України № 943 від 20 листопада 2019 р.), а його авторка Улунова Ганна Євгенівна заслуговує присудження наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Офіційний опонент –
провідний науковий співробітник
ННЦ розвитку персоналу та лідерства
Київського університету імені Бориса Грінченка,
доктор психологічних наук, професор

В. Р. Міляєва

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Ідентифікаційний код 02136554
ВЛАСНОРУЧНИЙ ПІДПИС
Міляєва В. Р.
(ПІБ)
засвідчую
Л. М. Майсінська В.К.
дт. 02.02.2020